

TÜRKİYE'DE SPOR TESİS VE HİZMETLERİNİN ÖZELLEŞTİRİLMESİ

Güner EKENCİ *
Murat GÖZEN **

ÖZET

Bu çalışmanın amacı spor tesis ve hizmetlerinde özelleştirmenin uygulanabilirliğini sorgulamaktır. Bunun için on sorudan oluşan bir anket, Ankara'da Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nden (GSGM) 50 yöneticiye, iki farklı üniversiteden 35 spor bilimleri, 80 iktisadi ve idari bilimler akademisyenine uygulandı. Elde edilen veriler yüzde-frekans dağılımıyla değerlendirildi. Araştırmanın bulgularına göre; deneklerin büyük çoğunluğu, özelleştirmenin gerekliliğine; kamu spor tesislerinde sunulan hizmetlerin yetersizliğine; özelleştirmenin bu alanda uygulanabileceğine; öncelikle müsabaka için yapılan tesislerin özelleştirilmesinin gerekliliğine inanmaktadırlar. Ayrıca, % 38'ine göre özelleştirmede yap-işlet-devret modeli uygulanmalı; % 27'sine göre spor tesis ve hizmetleri kâr amacı gütmeyen kuruluşlara devredilmeli; % 25'ine göre tesislerin işletme hakkı özel sektöre devredilmeli; % 7'sine göre tesisler kiraya verilmeli; % 2'sine göre tesisler satılabilir. Sonuç olarak araştırmaya katılan deneklerin büyük çoğunluğu sporda özelleştirmenin gerekliliğine inanırken, kâr amacı gütmeyen ve özel kuruluşların devreye girmesinin Türk sporuna birçok yarar sağlayacağı görüşündedir.

Anahtar kelimeler: Spor tesis ve hizmetleri, özelleştirme

PRIVATIZATION OF SPORTS FACILITIES AND SERVICES IN TURKEY

ABSTRACT

The purpose of this study is to prove applicability of privatization in sports facilities and services in Turkey. For this reason, a questionnaire included 10 questions was applied to 50 administrator in General Directorate of Youth and Sports (GSGM), 35 sports sciences academicians, and 80 economical and administrative sciences academicians from two different universities in Ankara. Data was analysed by using percentage and frequency distribution. According to the survey; great majority of subjects believe that privatization is necessary; public sports services are insufficient and; privatization could be applied in this field; privatization must be applied primarily in sports facilities built for competitions. In addition, 38 percent of subjects want that privatization must be applied as method of built-operate-transfer; 27 percent of subjects want that facilities and services must be transferred to non-profit organizations; 25 percent of subjects believe that facilities operating rights must be transferred to private organizations; 7 percent of subjects believe facilities must be rent; 2 percent of them think that facilities could be sold. Finally, great majority of subjects believe that privatization is necessary in sport and cutting in non-profit and private organizations could give most benefits for Turkish sports.

Key words: Sports facilities and services, privatization

* Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, ANKARA

** Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Y. Lisans Öğrencisi

GİRİŞ

Günümüzde insanların ihtiyaçları giderek artmakta, bu ihtiyaçların tamamen devlet tarafından karşılanması ise ekonomik kriz ve çıkmazların başlıca sebepleri arasında gösterilmektedir. Bu nedenle temeli Adam Smith'e (1776) dayanan; faydası toplum bireyelerine tek tek sunulamayacak tam kamusal mallar ile savunma ve adalet dışındaki mal ve hizmetlerin piyasa mekanizması içinde dengesini bulması, hükümetlerin sadece kuralları koyup, gerekli düzenlemeler yapması anlayışı üzerine tartışmalar halen devam etmektedir.

Smith'e göre, kamu ekonomik girişimlerinden elde edilecek kârlar bireylere doğrudan yarar sağlamayacağı gibi, bu durum kamu yöneticilerinin israf ve ihmallerine yol açabilmektedir¹².

Gerçi, 1930 ekonomik krizinden sonra bu görüş (1930-1980 yılları arasında) sekteye uğramış, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Keynes'in "devletin yol göstericiliğinde kalkınma" modeli devreye girmiş ve 1980'lere kadar bu modelin temelini korumacılık, yardımlar, devlet giderleri ve ithal ikameci politikalar oluşturmuştur¹¹.

Özelleştirme terimini ilk kez Adam Smith'in görüşlerini temel alan Peter F. Drucker 1969 yılında "The Age of Discontinuity" başlıklı eserinde ortaya atmıştır⁴.

Drucker, devletin ekonomideki ağırlığının azaltılmasının gerekliliğini II. Dünya Savaşı'ndan bu yana uygulanan devlet programlarının başarısızlığına dayandırmış ve gelirlerin bir sınırı olduğunu ileri sürerek, devletin gelir oluşturma yeteneğinin tıkanıp, özel müteşebbüslerle gönüllü kuruluşların verebileceği hizmetlerle devletin uğraşmaması gerektiğini savunmuştur.

1930'larda yaşanan kriz ekonomide devlet girişimciliğini ön plana çıkarırken, 1970'lerdeki krize sebep olarak devletin büyümesi gösterilmiş, kamu yönetimi ve siyaset dengesinin kurulmasında, devletin küçültülerek etkinleştirilmesi için yeniden yapılanması tartışmaları başlatılmıştır.

Bu tartışmalar 1980'lerden itibaren "herşey piyasa için ve piyasa sinyallerine göre" anlayışı ile özetlenebilecek neo-liberal sisteme göre; "devletin piyasa mallarının üretiminden çekilmesi"; "devletin büyüyen bütçe harcamaları ve vergi gelirlerinin daraltılarak sosyal hizmet arzının kırılarak, kamusal malların tüketimini yararlandıkça öde şekline dönüştürmesi"; "devletin piyasaları düzenlemek için kural koyucu müdahalelerini en aza indirmesi" gibi görüşler ağırlık kazanmıştır³.

Bu anlayış çerçevesinde kamu işletmelerinin israfçı, kaynak dağılımını bozan, gelişmelerin önünün tıkayan, aşırı istihdama yol açan işletmeler olduğu kabul görmeye başlamıştır.

Böylece, devletin piyasalara müdahalesinin son bulması için, kamu işletmelerinin özel kesime satılması veya devri gündemdeki yerini korumaktadır. Halen kamu hizmetlerinin verilmesinde ya merkezi yetkilerin dağıtılması ya da hizmetlerin yeniden düzenlenmesi yerine, kamu ekonomisinin hizmet ve sorumluluk alanlarının hantallığı ve verimsizliğinin önlenmesi için özelleştirme sürecinin hızlandırılmasını tercih eden farklı boyutlarda baskılar vardır.

Bunlar;

- İhtiyatlı bir özelleştirmenin maliyet bakımından daha etkin kamu hizmeti sağlayacağı mantığı ile pragmatik baskı;
- Devletin haddinden büyük ve güçlü oluşundan dolayı her konudaki kararların merkezi idarece alınıp, vatandaşların yaşantısına fazlasıyla müdahale edilmesinin tehlikeli olacağı düşüncesiyle ideolojik baskı;
- Kamu elinde kalan sektörlerin tesirliliğinin azaldığı ve bu yüzden durağanlıktan kurtulamadığı, daha çok iş amacıyla ticari faaliyetlerin ve hizmetlerin özel firmalara bırakılması teziyle ticari baskı;
- Bireylere toplumda ait olma hissini kazandırabilecek yaşantı oluşturmak üzere gönüllü kuruluşlara ve kişilerin girişimlerine fırsat tanınmasıyla "iktisadi demokrasinin yerleşeceği" fikrini ileri süren popülist baskı gruplarıdır¹⁰.

Buna karşılık kamu ve özel sektörün birlikte mal ve hizmet üretiminde bulunduğu Türkiye'de devletin alt yapıyı kurma, diğer bir ifadeyle üretime zemin hazırlama sorumluluğu vardır. Oysa, merkezden müdahale edilmeyen liberal sistemde ise fiyatlandırma ve fiyat mekanizması gibi ekonomik faaliyetlerin başlıca belirleyicisi özel sektördür. Bu nedenle serbest piyasada arz ve talep güçlerinin etkileşimiyle oluşan fiyat mekanizmasıyla, müdahale edilen devletçi fiyatlandırma mekanizması arasında farklılıklar bulunmaktadır. Mesela özel sektörün sunduğu sportif hizmetin fiyatı, pazar talebi ve rekabet gücü gözönüne alınarak girişimcilerin yeterli kâr elde edip-edemeyeceğine göre belirlenmektedir. Eğer hizmet sunumu yeteri kadar kârlı değilse, özel sektör sportif hizmetin sunumundan vazgeçebilmektedir. Şayet bu durumda sadece serbest piyasa kuralları geçerli olursa, pekçok sportif hizmetin arzı ya yetersiz kalacak ya da yüksek fiyatlarla yapılabilecektir⁶.

Çünkü, geçmişteki sanayi toplumlarında, şartlar gereği, büyük yatırım gerektiren klasik sektörler yanında hizmet sektöründeki görevlerin neredeyse tamamını devlet üstlenmekteydi. Şimdilerde ise Türkiye'de üretim faktörü yetersizliği ve pazara uzaklık bakımından özel sektörün yatırım ve üretimden kaçındığı bazı bölgeler bir yana, ülke genelinde teşebbüs ve sermaye kılığını kırarak iktisadi ve siyasi ortam oluşmasına rağmen, özelleştirme karşıtı baskıların önüne geçebilecek toplumsal irade hâlâ sağlanamamıştır¹.

Spor hizmetlerinin hazırlanıp sunulmasında da bu ikilem yaşanmaktadır. 1982 T.C. Anayasası ve ilgili mevzuat devlete sporda alt yapı kurma ve vatandaşlara spor yaptırma görevini vermektedir. Ancak bu sorumluluğun devlet kurumları tarafından yeterince yerine getirelemediği görüntüsü hakimdir. Şüphesiz bu tespitin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerden bir önemlisi spor hizmetlerinin yürütülmesinin siyasi baskılara maruz kalması ve dolayısıyla istismar edilmesidir. Suistimallerin artması sporun sağlayacağı sosyal faydanın yerine getirilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle, özel girişimcilerin ve gönüllü kuruluşların devletin ekonomik, politik ve toplumsal çıkarları doğrultusunda sporda sorumluluk üstlenebileceğine dair karşı görüşler gündeme gelmektedir.

Buna rağmen özel sektörün güç ve sermayesinin yetmeyeceği girişim ve tesislerin devlet tarafından yapılması kriteri "büyük ölçüde kamu hizmeti" olarak kabul edilmektedir⁷. Şüphesiz eğitim, sağlık, kültür ve spor gibi tam kamu hizmetlerinin üretimi de arz ve talebe göre fiyatlandırılmaktadır. Ancak bu hizmetler dışsalılık: toplum yararı özelliğine sahip oldukları için tamamen serbest piyasaya bırakılmayacak kadar önemli görülmektedir. Nitekim bir çok ülkede çok sayıda mal ve hizmet doğrudan devlet tarafından sağlanmaktadır. Zira, devletin yatırımları genellikle toplumsal sermaye şeklinde olup, bir bütün olarak toplum yararına harcanan sermayedir. Yollar, okullar, hastahaneler ve yüzme havuzları toplumsal sermaye örnekleridir. Bütün reel yatırımlar (veya sermaye oluşumu) gibi onlarda tüketimden fedakârlıkta bulunarak elde edilmişlerdir⁸. Bu nedenle yatırım gücüne sahip devletin küçültülmesinin yerini özel sektör dolduramazsa, bu hizmetlerdeki aksamalar bütün toplumu olumsuz etkileyecektir. Öyleyse kamu görevi serbest piyasa modeli çerçevesinde özel sektörün, genellikle, üretilmediği hizmetleri ifade etmektedir. Bu sebeple kamu hizmetlerinin piyasa fiyatı çoğu kez söz konusu değildir. Kamu bunları üretir ve toplumun hizmetine kâr amaçsız sunarken finansman kaynağı vergilerden ve iç dış borçlanmalardan elde edilmektedir⁹.

Bir ülkede sağlık, eğitim ve spor gibi hizmetlerin kamu hizmeti kapsamı dışında tutulması halinde herkes bu hizmetlerin bedelini kesesinden ödemek zorunda kalacak, geliri yüksek olanlar bu bedeli kolayca ödeyebilirken, dar gelirli sınıfta düşecektir. Kısmen bu sebeple, kısmen yerleşmiş geleneklere bağlı olarak bu hizmetler kamu hizmeti kapsamına alınmıştır. Aslında bugün milli savunma ve iç güvenlik dışında kalan hemen bütün hizmetleri piyasa kurallarına göre üreten ülkelerin tartışma konusu bu hizmetlerin kamu sektöründe karşılanmasında ekonomi prensipleri ile verimlilik ölçülerine uyulmayıp, yüksek maliyetle üretilmesi ve kamu hizmeti finansmanının ekonomiye yüklediği ağır maliyetler üzerinedir. Bu nedenle, bu hizmetlerden bazılarının özel sektöre devredilip, hizmet bedellerinin yararlananlardan alınması çare olarak görülmektedir. Ancak, bazı ülkelerde siyasi iktidarlar kamu elindeki ekonomik kuruluşların sağlayacağı politik avantajları kaybetmek istemediklerinden, bu hizmetlerin serbest piyasaya bırakılmasına karşı çıkmaktadırlar. Bazı ülkelerde ise ekonomik ve politik felsefeleri ve ideolojik sebeplerle kamu hizmetlerinin serbest piyasaya bırakılmasını uygun bulmamaktadırlar.

Özelleştirme karşıtı görüşler, şimdiye kadar devletin yaptığı görevi üstlenecek özel girişimlerin bu duruma uyum sağlayabilmesi ve varlığını sürdürebilmesinde karşılaşılabilecek güçlüklerin üstesinden gelemeyeceği ve istihdamın ortadan kalkacağı endişelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa, üçüncü sektör diye bilinen ticari niteliği bulunmayan, devlete ait olmayan, kâr amaçsız kuruluşların gelirlerini, vergilerden çok gönüllü bağışlardan alması, bağımsız ve kendi gönüllü kurullarınca yönetilmesiyle, devletçe gerçekleştirilen pek çok etkinlik, üçüncü sektör kuruluşlarıyla yürütülmektedir. Bu tür kuruluşlar çoğunlukla bir kamu kuruluşu bünyesinde oluşturulmakta ve merkezi bir yönetim tarafından denetlenmekte iken ABD'de ise paraları devletçe ve vergiler yoluyla karşılandığı halde, yönetimleri özerk olup, kendi bütçeleri vardır ve yerel olarak seçilmiş bir kurulca seçilen yöneticiler tarafından sevk ve idare edilirler. Bu kuruluşlar sosyal bir işlevi ye-

rine getirirlerken, hem devlet, hem de ticari sektörden ve bunların değer ve kültürlerinden farklı bir karşı kültür oluşturmaktadırlar. Ancak üçüncü sektörün önemi yeterince kavranmamakta ve ne kadar büyük boyutlu olduğu anlaşılammamaktadır⁵.

Bu görüşlerden hareketle devletin spor hizmetlerini hazırlayıp, sunmadaki yükünün azaltılması için yapılabilecek düzenlemeler ve bu düzenlemelerle ilgili olarak devletin rolü ve bu hizmetlerin özelleştirilmesinin ülke şartlarına uygunluğu ve uygulanabilirliği bu çalışmada ele alınarak mevcut özelleştirme bilgilerinin ışığında tartışılacaktır.

MATERYAL VE METOD

Tarama modeliyle yürütülen çalışmada spor tesis ve hizmetlerinde özelleştirmenin Türkiye şartlarına uygunluğu ve uygulanabilirliğini soruşturmak üzere; spor tesislerinin yatırım planlaması, etüd ve projesi, inşası ve özelleştirilmesi ile ilgili birimleri bünyesinde bulundurması sebebiyle GSGM Tesisler Dairesi Başkanlığı personeline; Ankara'daki gençlik hizmet ve faaliyetlerinin planlayıcısı, uygulayıcısı olarak Gençlik ve Spor İl Müdürlüğüne bağlı spor tesislerinin işletmecisi konumunda bulunan Ankara GSİM yöneticilerine; sporla ilgili bilgi ve birikimlerini spor tesislerinin özelleştirilmesi alanına yansıtmaları açısından Gazi ve Orta Doğu Teknik Üniversitelerinin Beden Eğitimi ve Spor akademisyenlerine, aynı üniversitelerin özelleştirmeye dair teorik deneyimlerini araştırmaya yansıtılmaları bakımından İktisadi ve İdari Bilimler akademisyenlerine uzman görüşlerinden yararlanarak hazırlanan 10 sorudan oluşturulan bir anket uygulandı.

Verilecek cevapların samimiyeti ve araştırmanın güvenilirliği için önceden randevu alınarak yüz yüze görüşme tekniği ile ulaşılan 50 GSGM personeli, 35 Spor Bilimleri ve 80 İktisadi ve İdari Bilimler akademisyeninden elde edilen veriler yüzde frekans dağılımıyla değerlendirildi.

BULGULAR

1. Özelleştirme Çalışmalarının Gerekliliği ve Uygulanabilirliği Bakımından

Spor tesis ve hizmetlerinin özelleştirilmesine ilişkin görüşler alınmadan önce deneklerin özelleştirme çalışmalarına ilişkin anlayışlarının tesbiti bakımından Türkiye'de özelleştirmenin gerekliliğine ilişkin bulgulara Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: Özelleştirmenin Gerekliliğine Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Evvel gereklidir	47	28	30	18	46	28	123	74
Kısmen gereklidir	3	2	5	3	26	16	34	21
Hayır gereksizdir	-	-	-	-	8	5	8	5
Genel Toplam	50	30	35	21	80	49	165	100

Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere deneklerin % 74'ü (123 kişi) özelleştirmeyi tamamen, % 21'i (34 kişi) kısmen gerekli görmekteyken, % 5'i (8 kişi) özelleştirmeye tamamen karşıdır. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) yöneticileri ile Beden Eğitimi ve Spor (BES) Akademisyenlerinin özelleştirmenin gerekliliğine ilişkin kanaatleri İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri (İİBF) akademisyenlerine göre daha yaygındır.

Özelleştirmenin hangi sektörlerde uygulanabileceğine ilişkin görüşlere ise Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2: Özelleştirmenin Hangi Sektörlerde Uygulanabileceğine Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
İmalat sektörü	-	-	-	-	-	-	-	-
Hizmet sektörü	8	5	-	-	3	2	11	7
Her ikisi	42	25	35	21	69	42	146	88
Hiçbiri	-	-	-	-	8	5	8	5
Genel Toplam	50	30	35	21	80	49	165	100

Tablo 2 incelendiğinde deneklerin % 88'i (146 kişi) özelleştirme çalışmalarının hem imalat hem de hizmet sektörlerinde uygulanabileceğinden yana tavırları diğer görüşlere göre ağırlık kazanmaktadır.

2. Kamu Spor Hizmetlerinin Yeterliliği ve Özelleştirmenin Bu Alana Uygulanabilirliği Bakımından

Deneklerin kamuya ait spor tesislerinde sunulan sportif hizmet ve programların yeterliliğine ilişkin görüşlerinin dağılımı Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3: Kamu Spor Tesislerinde Sunulan Hizmetlerin Yeterliliğine Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Evet yeterlidir	7	4	-	-	4	3	11	7
Kısmen yeterlidir	7	4	9	5	6	4	22	13
Hayır yetersizdir	36	22	26	16	70	42	132	80
Genel Toplam	50	30	35	21	80	49	165	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi deneklerin % 93'ü (154 kişi) kamu spor tesislerinde verilen sportif hizmetlerin ya tamamen yetersizliği ya da yeterli kalite ve kantitede verilmediği görüşündedir.

Tablo 4'te deneklerin kamu spor tesis ve hizmetlerinde özelleştirme yöntemlerinin uygulanıp-uygulanamayacağına ilişkin görüşleri çıkarılmıştır.

Tablo 4: Spor Tesis ve Hizmetlerinde Özelleştirmenin Uygulanabilirliğine Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Evet uygulanabilir	36	22	18	11	46	28	100	61
Kısmen uygulanabilir	14	8	17	10	24	15	55	33
Hayır uygulanamaz	-	-	-	-	10	6	10	6
Genel Toplam	50	30	35	21	80	49	165	100

Deneklerin % 94'ünün (155 kişi) kamu spor tesis ve hizmetlerinin kısmen veya tamamen özelleştirilebileceğine dair kanaatleri bulunmaktadır.

3. Kamu Spor Tesis ve Hizmetlerini Özelleştirmenin Sakıncaları Bakımından

Kamu spor tesislerinde özelleştirme uygulamalarının sakıncalı olup-olmadığına ilişkin görüşlere ise Tablo 5'te yansıtılmıştır.

Tablo 5: Spor Tesis ve Hizmetlerinin Özelleştirmenin Sakıncalarına Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Evet sakıncalı	-	-	-	-	13	8	13	8
Kısmen sakıncalı	19	11	32	19	46	28	97	58
Hayır sakıncasız	31	19	3	2	21	13	55	34
Genel Toplam	50	30	35	21	80	49	165	100

Tablo 5 incelendiğinde deneklerin % 58'i (97 kişi) kamu spor tesis ve hizmetlerini özelleştirmenin bazı sakıncaları olabileceğinden, % 34'ü (55 kişi) sakınca bulunmadığından yana görüş bildirmektedir. Bu alandaki özelleştirmeyi tamamen sakıncalı bulanların oranı % 8'dir (13 kişi).

Spor tesis ve hizmetlerini özelleştirmenin ne gibi sakıncaları olabileceğine ilişkin olarak deneklerin gerekçelerinin dağılımı Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6: Spor Tesis ve Hizmetlerini Özelleştirmenin Sakıncalarının Neler Olabileceğine Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Spor hizmetleri özel sektöre bırakılmayacak kadar önemlidir	2	1	1	1	5	3	8	5
Özel sektör sadece kâr getirecek spor hizmetlerine yönelir	8	5	19	11	34	21	61	37
Mevcut personelin istihdamında sorunlar yaşanır	4	2	3	2	2	1	5	5
Fırsat eşitliği ortadan kalkar	5	3	7	4	15	9	27	16
Başka sorunlar yaşanır	-	-	2	1	3	2	5	3
Genel Toplam	50	30	35	21	80	49	165	100

Tablo 6'dan da anlaşılacağı gibi deneklerin % 34'üne göre (55 kişi) spor tesis ve hizmetlerinin özelleştirilmesinde önemli bir sorun yaşanmayacağı görüşü hakimken, % 37'sinin (61 kişi) özel sektörün sadece kâr getirecek sportif hizmetlere yöneleceği, % 16'sının (27 kişi) fırsat eşitliğinin ortadan kalkacağı, % 5'inin (9 kişi) mevcut çalışanların istihdamında problemler yaşanacağı, % 3'ünün (5 kişi) diğer bazı sorunların ortaya çıkabileceğine ilişkin kanaatleri bulunmaktadır. % 5'lik kesimin ise (8 kişi) spor hizmetlerinin özel sektöre bırakılmayacak kadar önemli olduğuna dair görüşü bulunmaktadır.

4. Spor Tesis ve Hizmetlerinin Özelleştirilmesinde Uygulanabilecek Yöntemler ve Öncelik Verilebilecek Tesisler Bakımından

Deneklerin spor tesis ve hizmetlerinin özelleştirilmesinde öncelikle uygulanabilecek yöntemlerle ilgili görüşlerinin dağılımı Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7: Spor Tesislerinin Özelleştirilmesinde Öncelikle Tercih Edilebilecek Yöntemlere Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yap-işlet devret modeli	18	11	21	3	22	13	61	37
İşletme hakkının kâr amacı gütmeyen kuruluşlara devri	10	6	3	2	32	19	45	27
İşletme hakkının özel kuruluşlara devri	18	11	7	4	16	10	41	25
Kiralama yöntemi	-	-	4	2	8	5	12	7
Satış Yöntemi	4	2	-	-	-	-	4	2
Hiçbiri	-	-	-	-	2	1	2	1
Genel Toplam	50	30	35	21	80	48	165	100

Deneklerin % 37'sine göre (61 kişi) "yap-işlet devret modeli", % 27'sine göre (45 kişi) işletme hakkının "gönüllü kuruluşlara devri", % 25'ine göre (41 kişi) işletme hakkının "özel kuruluşlara devri", % 7'sine göre (12 kişi) "kiralama", % 2'sine göre tesislerin mülkiyetinin satışı spor tesislerini özelleştirme yöntemi öncelikle tercih edilmektedir.

Spor tesislerinin özelleştirilmesinde tercih edilebilecek yöntemlerin öncelikle hangi spor tesislerine uygulanabileceğine ilişkin görüşlerin dağılımı ise Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 8: Özelleştirme Yöntemlerinin Öncelikle Hangi Spor Tesislerinde Uygulanabileceğine Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Müسابaka amaçlı tesisler	39	24	32	19	63	38	134	81
Eğitim amaçlı tesisler	-	-	-	-	16	9	15	9
Rekreasyonel amaçlı spor tesisleri	11	7	3	2	-	-	14	8
Hiçbiri	-	-	-	-	2	1	2	1
Genel Toplam	50	30	35	21	80	48	165	100

Tablodan da anlaşılacağı üzere deneklerin % 81'inin (135 kişi) müسابaka amaçlı stadyum, salon ve yüzme havuzu gibi seyircili tesislerin öncelikle özelleştirileceğine ilişkin kanaatleri bulunmaktadır. Eğitim ve rekreasyonel amaçlı spor tesislerinin özelleştirilmesi oldukça düşük yüzde ile 2'inci ve 3'üncü sıralarda yer almaktadır.

5. Spor Tesislerinin Yapımında Kamu Sektörünün Rolü ve Özelleştirmenin Türk Sporuna Sağlayacağı Yararlar Bakımından

Tablo 9'da ihtiyaç duyulan spor tesislerinin yapımı ve işletmesinde kamu sektörünün görevlerinin neler olabileceğine ilişkin olarak deneklerin verdikleri cevapların dağılımı görülmektedir.

Tablo 9: Spor Tesisleri Yapımında Kamu Sektörünün Fonksiyonuna Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kamu sektörü gerekli spor tesislerini yapıp işletmeli	-	-	-	-	10	6	10	6
Kamu sektörü gerekli spor tesislerini kurmalı işletmesinden vazgeçmeli	30	18	33	22	23	14	86	52
Devlet özel sektörün spor tesislerini yapmasını teşvik edip, denetlemeli	20	12	2	1	47	28	69	42
Genel Toplam	50	30	35	21	80	48	165	100

Araştırmaya katılanların % 52'si (86 kişi) yapımına ihtiyaç duyulan tesislerin inşasını kamu sektörü kurmalı, ancak işletme görevini üstlenmemelidir. Devletin gerek duyulan spor tesislerinin yapımı için özel sektörü özendirilmesi, ancak denetlemeyi elden bırakmaması görüşü % 42 (69 kişi) oranında ikinci sırada yer almaktadır. Kamu sektörünün gerekli spor tesislerini yapıp-işletmesi anlayışı ise % 6'lık bir dağılımla üçüncü sıradadır.

Araştırmaya katılan deneklerin spor tesis ve hizmetlerini özelleştirmenin ülke sporuna yarar sağlayıp-sağlamayacağı hakkındaki kanaatleri Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10: Özelleştirmenin Türk Sporuna Sağlayacağı Yararlara Dair Görüşlerin Dağılımı

	GSGM Yöneticileri		BES Akademisyenleri		İİBF Akademisyenleri		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Olumlu olur	48	29	34	21	70	42	152	92
Olumsuz olur	-	-	-	-	10	6	10	6
Cevapsız	2	1	1	1	-	-	3	2
Genel Toplam	50	30	35	21	80	48	165	100

Deneklerin yüzde 92'lik (152 kişi) kesimi özelleştirme çalışmalarının spor tesis ve hizmetlerine uygulanmasının Türk sporunun gelişmesi açısından olumlu etkisi olacağı kanaatini taşımaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye'de spor, 1938 yılında yürürlüğe giren 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanununun çıkarılış gerekçesinde belirtildiği üzere "tıpkı ekonomi, eğitim ve sağlık gibi bir kamu hizmeti"dir ve halen bu anlayışla yönetilmektedir. O günden bu yana sporda etkili ve kalıcı politikalar üretilip, yürürlüğe konulmadığından, Türkiye yarım asırdan fazladır sporda bir adım bile ilerleyememiştir³. Ancak, son zamanlarda spora katılımın bir "tüketim aktivitesi"² olarak algılandığı gözlenmektedir. Hal böyle olunca 1982 TC Anayasasının ve yürürlükteki mevzuatın devlete yüklediği sporla ilgili görevlerin daha etkili ve verimli yürütülebilmesinde özelleştirme ilke ve yöntemlerinin bu alana uygulanıp-uygulanamayacağı veya hangi özelleştirme yöntemlerinin nasıl uygulanabileceği araştırma konusu olmaktadır.

Eldeki çalışmada da araştırmaya katılan GSGM yöneticileri ile iktisat ve spor bilimleri akademisyenlerinin genelde özelleştirmeden yana (% 74) oldukları ve özelleştirmenin imalat ve hizmet sektörlerinde uygulanabileceğine dair kanaatleri (% 88) bulunmaktadır.

Öte yandan Türkiye'de spor hizmetlerinin bir kamu hizmeti olarak yeterince iyi sunulmadığı fikri (% 80), deneklerin yarısından fazlasını (% 61) özelleştirme yöntemlerinin bu alana da uygulanabileceği görüşünde birleştirmektedir. Zira kamu sektörü tarafından işletilen spor tesislerinden ne sosyal, ne de maddi hasıla yeterince elde edilememektedir. Nitekim Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir araştırmada profesyonel basketbol (NBA) ve buz hokeyi (NHL) müsabakalarının yapıldığı 38 salon incelenmiş, devlet tesislerinde yılda 197 gün, özel sektör tesislerinin 245 gün kullanıldığı, seyirci başına inşaat maliyetinin kamu tesislerinde 1946, özel salonlarda 1333 ABD Doları olduğu bulunmuştur. Beyzbol ve Amerikan futbolunun oynandığı stadyumlarda da seyirci başına maliyetin devlet tesislerinde 1023, özel stadyumlarda 422 ABD \$ olduğu anlaşılmıştır¹⁰.

Bu durumda seyircili kamu spor tesislerinden yeterli maddi hasıla elde edilememesinden ötürü, bütçe açıklarının vergileriyle açıkların kapatıldığı ve sosyal adalet ilkesine ters düşüldüğü söylenebilir.

Şüphesiz kamuya ait spor tesislerinde spor programlarının bir kamu hizmeti olarak sunulurken işletme finansmanının sağlanamaması yüzünden sübvansede edilmesi kamu maliyesine büyük yük getirmektedir. Ancak, sporun tam kamusal mal olarak dışsallık özelliği göz önüne alındığında spordan maddi hasıla elde edilememesine rağmen, sosyal hasıla elde edilebileceği gerçeği dikkate alındığında özelleştirmenin bazı sakıncaları bulunduğu söylenebilir. Nitekim, deneklerin % 37'si özel sektörün sadece kâr getirecek spor hizmetlerine yönelmesinden, % 16'sı sportif hizmetlerden yararlanmada fırsat eşitliğinin ortadan kalkacağından yana endişeleri bulunmaktadır. Diğer durumlar da gözönüne alındığında deneklerin yarıdan fazlası (% 66) bu alandaki özelleştirmenin sakıncaları bulunabileceğine işaret etmektedirler.

Bu ikilem kamu spor yönetiminde de yaşanmakta, hangi özelleştirme yöntemlerinin öncelikle hangi tesislerde uygulanabileceği tartışılmasına yol açmaktadır.

O halde, devletten beklenen işlev özel sektörün kendi başına üretemeyeceği, hizmetleri üstlenmektir.

Devletten beklenen bir başka işlev ise serbest piyasa mekanizmasının kurallarını koyup denetlemektir. Bunu yaparken bir taraftan rekabet ve atılcılığı teşvik ederken, öte yandan haksız rekabete engel olmaktadır (9). Bu durumda başarılı bir devlet-özel sektör işbirliği ile problemlerin üstesinden gelmek Türkiye için akılcı bir yol olacaktır. Bu aşamada devletin üstleneceği rol sporun temel ilke politikalarını yönlendirici ve denetleyici olmalı hizmetin üretimini geniş ölçüde gönüllü sektör ile kendi ayakları üzerinde durabilen kulüplere bırakılmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1- Akalın, G., (1995), "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Özelleştirme Stratejisi", TODAİE Dergisi, S.3, s. 65.
- 2- Bakır, M., (1992), "Spor ve Rekreasyon Ürünlerinin Ekonomik Karakteristiği ve Spor Sponsorluğu", Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi, H.Ü. Spor Bil. ve Tek. Y.O. Yay., Ankara.
- 3- Bayatlı, T., (1997), "Devlet ve Spor", Milliyet Gazetesi, 25 Ekim 1997, İstanbul, s. 22.
- 4- Çelebi, İ., (1995), Yeni Bir Düzen Anlayışı - Özelleştirme, 3. Baskı, AD Yay., İstanbul, s. 20.
- 5- Drucker, F.P., (1998), Yeni Gerçekler, Çev., Birtane Karanakçı, 6. Baskı, T. İş Bankası Yay., s. 199-210.
- 6- Ekenci, G. ve A.F. İmamoğlu (1998), Spor İşletmeciliği, Alp Ofset Matb. Ankara, s. 117-118.
- 7- Kılıçbay, A., (1994), Türk Ekonomisi, Modeller, Politikalar, Stratejiler, 5. Ba., T. İş Bankası Yay., Ankara, s. 7.
- 8- Kılıçbay, A., (1994), Politika ve Ekonomi, T. İş Bankası Yay., s. 24, 109, 110.
- 9- Kozlu, C., (1995), Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri, 3. Baskı, T. İş Bankası Yay., Ankara, s. 42.
- 10- Loble, D., (1995), Ekonomi, MEB Yay., Ankara, s. 63.
- 11- Savaş, E.S., (1994), Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı: Özelleştirme, Çev. Ergun Yener, MPM Yay., No: 517, Ankara, s. 36, 303, 304.
- 12- Serim, B., (1996), Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Özelleştirme, İzgi Yay., Ankara, s. 26.
- 13- Suiçmez, H. ve Ş. Yıldırım, (1993), Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları, MPM Yay., No: 508, Ankara, s. 15, 16.
- 14- Türk-İş Araştırma Merkezi, (1999), Kitle ve Özelleştirme; İddia ve Gerçekler, Demircioğlu Matb., Ank., s.3, 4.